

Jedinstvo i zajedništvo kršćana iz pentekostne perspektive

Stanko JAMBREK

Biblijski institut, Zagreb

stanko.jambrek@zg.t-com.hr

UDK: 261.8

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 15. 3. 2008.

Prihvaćeno: 15. 4. 2008.

Sažetak *Polazeći od povijesnog razvoja i specifičnosti pentekostno-karizmatškog pokreta u prvom se dijelu raspravlja o primijenjenoj biblijskoj ekleziologiji slobodnih crkava. Zatim se razlaže uloga Duha Svetoga u ostvarivanju i očuvanju jedinstva kršćana. Jedinstvo kršćana ne zahtijeva niti podrazumijeva uniformnost prakse i potpunu jednodušnost u nauci. Pentekostne crkve ističu se različitim načinima bogoštovlja i organizacijskim strukturama, pa čak i s različitim učenjima. Izazov kršćana danas je življenje u jedinstvu bez zahtijevanja da bogoštovlje, strukture i teologija budu više uniformne od novozavjetnih crkava.*

Isus Krist živi u kršćanima po Duhu Svetomu koji prebiva u njima, a kršćani žive u Kristu i u zajedništvu jedan s drugim po Duhu Svetomu. Duh Sveti, ostvarujući volju Božju, kreira različita zajedništva s Kristovim učenicima, veže ih jedne s drugima te ih povezuje u Crkvu. Većina pentekostalaca u Hrvatskoj ne podupire ekumenski pokret jer smatraju da nije utemeljen na biblijskim, već na humanističkim načelima. Vjeruju u duhovno jedinstvo kršćana i podržavaju zajedništvo sa svim biblijski utemeljenim crkvama i zajednicama.

Ključne riječi: *crkva, Duh sveti, jedinstvo, pentekostalci, zajedništvo*

Uvod

Pentekostni je pokret najznačajniji i najrasprostraniji kršćanski pokret dvadesetoga stoljeća. Nastao je djelovanjem Duha Svetoga na prijelazu iz devetnaestog u dvadeseto stoljeće u mnogim mjestima i različitim dijelovima svijeta. Napredo-

vao je posebice početkom 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama i u drugoj polovici dvadesetog stoljeća u Africi, Južnoj Koreji, Argentini i Brazilu te s manjim intenzitetom u Istočnoj Europi.

U članku *Dialogue with Pentecostals (Dijalog s pentekostalcima)* Juan Utma Gomez¹ je istaknuo da je pentekostni pokret u samo devedeset godina iz male zajednice vjernika koja je doživjela probuđenje prerastao u kršćansku silu od oko 450 milijuna vjernika.²

U Hrvatskoj je pentekostni pokret začet prije sto godina (1907) među vjericima Evanđeličke i Reformirane crkve, koji su uz redovita bogoslužja u matičnim crkvama održavali dodatna proučavanja Biblije i molitve tijekom kojih su vjernici doživjeli krštenje u Duhu Svetomu. Nakon prvih krštenja u Duhu Svetome sve je više vjernika doživljavalo pentekostno iskustvo.³ Očekivali su da će s novim iskustvom i evangelizacijskim žarom biti prihvaćeni u svojim crkvama te su vjerovali da će i druge vjernike osvjedočiti o sili Duha Svetoga. Ni Evanđelička ni Reformirana crkva nisu prihvatile Duhom Svetim obnovljene skupine vjernika, već su ih nastojale izolirati i zaustaviti njihovo djelovanje uz optužbu da su “fanatici” koji šire “lažnu doktrinu”. Vjernici s pentekostnim iskustvom bili su prisiljeni napustiti svoje crkve, počeli su se okupljati u vlastitim prostorijama. Sve više ljudi obraćalo se Gospodinu, a zajednice su rasle. Tijekom rasta i razvoja pentekostnog pokreta u Hrvatskoj vjernici su često nailazili na osporavanja, optužbe i neprihvatanje vjernika, svećenika, pastora i duhovnih radnika Katoličke crkve, protestantskih crkava i slobodnih crkava reformacijske baštine.⁴ Sredinom druge polovice dvadesetoga stoljeća pentekostni pokret se razvija i jača, a potkraj stoljeća u njemu sudjeluju 63 mjesne crkve (Jambrek, 2007:248).

¹ Fra Juan Utma Gomez je u vrijeme objave njegova članka (2001) bio član Vijeća za promicanje jedinstva kršćana (Pontifical Council for Promoting Christian Unity) Katoličke crkve. Sudjelovao je kao katolički predstavnik u dijalogu s pentekostalcima 1996. i 1997. godine. Kao su-tajnik (1997) sudjelovao je u pripremi i završnom oblikovanju dokumenta *Evangelization, Proselytism and Common Witness, The Report from the Fourth Phase of International Dialogue [1990-1997] between the Roman Catholic Church and some Classical Pentecostal Churches and Leaders*.

² Gomez koristi podatke iz: D. Barret and T. M. Johnson, “Annual Statistical Table on Global Mission: 2000” in *International Bulletin of Missionary Research* 1 (January 2000), vol. 24, str. 24-26.

³ Pentekostno iskustvo ili krštenje Duhom Svetim je doživljaj silaska Duha Svetoga na pojedinu osobu, po uzoru iz Djela apostolskih (2,1-13; 2,38-39) u kojem Duh Sveti dolazi na vjernika da ga pomaže i ispuni silom za posebno služenje (Jambrek, 2003:236).

⁴ Gomez ovu stvarnost ističe na svjetskoj razini: “First of all, it should be noted that Pentecostalism does not follow as the result of an internal split or the division of a Church or Ecclesial Community. It arises, in an Evangelical context and in that of the so-called Holiness Movement, as a movement marked by a spiritual experience, whose marks and signs reflected and/or recalled the biblical description of Pentecost (Acts 2); as a movement with those charismatic expressions particularly mentioned by the Apostle Paul in his Letter to the Corinthians (1 Cor 12) (2001).

Pitanje jedinstva i zajedništva kršćana, posebice vidljivog kršćanskog jedinstva i učinkovitoga zajedništva, pentekostalci su često i vješto izbjegavali, kako na svjetskoj (Robeck, 2004:310) tako i na domaćoj razini. Za to postoji niz razloga, a većina njih je izravan ili neizravan plod specifičnosti svjetskog pentekostnog pokreta i domaćeg duhovnog i međucrkvenog ozračja.

Specifičnosti pentekostnog pokreta

Pentekostna teološka misao oslanja se na konzervativnu evanđeosku teologiju koju primjenjuje u praktičnom vjerničkom življenju. Iskustvo krštenja u Duhu Svetome dovodi vjernika u dinamičan i prisan odnos s Bogom Ocem i Isusom Kristom, pri čemu objavljene svetopisamske istine mijenjaju čovjeka te od vjeroispovjednih izričaja postaju temelj za svekoliko življenje. Pentekostni pokret je utemeljen u učenju Svetoga pisma i usredotočen na Isusa Krista.⁵ Pentekostalci vjeruju, uče i drže da je Biblija Božja autoritativna objava. Biblija je Riječ Božja, nadahnuta Svetim Duhom, nepogrešiva i vrhovni je autoritet u svim pitanjima vjere i življenja. Stoga svekoliko kršćansko vjerovanje, učenje i življenje mora biti utemeljeno u Bibliji i po njoj prosuđivano. Sveto Pismo je jedini konačni autoritet u pitanjima vjere i čudoređa.

Pentekostalci opetovano ističu da je Božja milost jedino sredstvo spasenja, a spasenje je dar koji se prihvaća vjerom. Prava se pak vjera poznaje po dobrim djelima. Kršćanski život je učenje - nasljedovanje Isusa Krista, što prvenstveno podrazumijeva živi odnos s Bogom i vršenje njegove volje u svakodnevnom življenju, posebice u evangelizaciji. *Agape* ljubav se ističe kao jedina odgovarajuća motivacija kršćanskoga življenja. Unatoč isticanju ljubavi teolog Cecil M. Robeck Jr. zaključuje: "Tijekom stogodišnje povijesti pentekostnog pokreta mi pentekostalci nismo naučili složiti se da se ne moramo slagati u svemu jedni s drugima, a u isto se vrijeme istinski voljeti i poštivati unatoč našim razlikama" (2004:314).

Crkva je zajednica svetih, odnosno *zajedništvo nanovorođenih kršćana* krštenih u odrasloj dobi nakon priznanja grijeha i ispovijedanja osobne vjere u Isusa Krista kao Spasitelja i Gospodina. Naglašavanjem i praktičnom primjenom biblijskog učenja o *svećenstvu svih vjernika* pentekostalci su uključili sve vjernike u služenje Bogu i ljudima. To se osobito odrazilo u evangelizaciji i "eksplozivnom" rastu pentekostnog pokreta.

Svaka mjesna crkva ima *puninu crkvenosti* jer u njoj se naviješta Riječ Božja i prebiva Duh Božji, stoga je svaka mjesna crkva samostalna i neovisna. Crkva se treba svakodnevno obnavljati u vjerovanju i djelovanju prema uzoru na crkvu

⁵ Iako vjernici s pentekostnim iskustvom svjedoče o krštenju u Duhu Svetome, oni neprestano ukazuju i pozivaju na dublji odnos s Isusom i potpuno prihvaćanje Isusa kao Spasitelja.

opisanu u Djelima apostolskim i prema specifičnom zadatku koji joj Bog povjера u sadašnjem vremenu. Mjesna je crkva specifična zajednica u kojoj služe Duhom Svetim različito obdareni učenici Kristovi. Crkve mogu imati i različite strukture, u ovisnosti o povjerenom joj specifičnom zadatku.

Crkva, punina crkvenosti i jedinstvo Crkve

Ekleziologija pentekostnih crkava, kao i crkava reformacijske baštine, temelji se na Isusovim riječima: “Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima” (Mt 18,20). Crkva su dva, tri ili više vjernika koji su u savezu s Bogom i u međusobnom zajedništvu. Pentekostalci snažno ističu da je crkva zajednica skupljena u Kristovo ime na posebnom mjestu i s posebnom svrhom. Naravno, cjelokupan život crkve ne sastoji se u skupljanju na jednom mjestu, jer kad crkva nije skupljena, ona nastavlja živjeti u služenju svojih članova jednih drugima i u zajedničkom služenju svijetu. No ipak, okupljanje crkve na jednom mjestu jest vrlo važna aktivnost kojom crkva očituje sebe i svoju crkvenost.⁶ Tako se podjednako crkvom naziva zajednica koja se sastaje u domu vjernika, zajednica ili zajednice u jednome gradu i zajednice u regiji.

Zajednica vjernika koja se okuplja u ime Isusa Krista u kući ili stanu jest u svoj punini crkva. U novozavjetno vrijeme crkva se sastajala u kućama vjernika, a Novi nam zavjet ukazuje na sastajanje crkve u Akvilinoj i Priskinoj kući (Rim 16,3,4; 1 Kor 16,19), u kući Nimfa iz Laodiceje (Kol 4,15), u Arhipovoj kući (Flm 1-2). Nisu to bila samo kućna okupljanja vjernika, već sastajanja crkve. Mjesto okupljanja crkve nije u apostolsko vrijeme bilo bitno, a nije ni danas za evanđeoske crkve.

Crkva su skupljeni posvećenici u Kristu Isusu, pozvani i sveti, svi oni koji na bilo kojemu mjestu prizivlju ime Isusa Krista (usp. 1 Kor 1,2). Crkva ne postoji negdje iznad ili izvan mjesne okupljene zajednice, ona jest ta okupljena vjernička zajednica, Tijelo Kristovo u mjestu gdje se skupila (v. Rim 12; 1 Kor 12).

U svakoj zajednici koja se skuplja u Kristovo ime da bi ispovijedala i proslavljala Isusa Krista kao Spasitelja i Gospodina, Krist je nazočan po Duhu Svetome. Lokalna crkva stoga nije tek dio crkve već je cijela crkva jer crkva postoji jedino u mjesno skupljenoj zajednici (Volf, 1998:154). Stoga skupina crkava (denominacija ili pak regionalna crkva) ne može imati autoritet i moć nad mjesnom crkvom.⁷ Svaka mjesna zajednica koja se skuplja u Kristovo ime jest slobodna i

⁶ Uporaba riječi *ekklesia* u Novome zavjetu, posebice u Pavlovim spisima, potvrđuje razumijevanje crkve kao skupljene zajednice na određenom mjestu. Crkva je, naravno, “crkva Božja” (1 Kor 1,2), ali crkva Božja jedino kao zajednica ljudi koji su sabrani na jednom mjestu.

⁷ Denominacije (uključujući i Katoličku crkvu), mjesne crkve ujedinjene u jednoj zemlji, ili pak

neovisna crkva koja stoji na vlastitim duhovnim nogama jer je u njoj cijeli Krist nazočan po Duhu Svetomu. U tradiciji slobodnih crkava svaka je mjesna crkva osposobljena donositi završna rješenja u svemu, stoga iznad nje ne postoji više crkveno tijelo kojemu bi ona bila podložna. Naravno, neovisnost mjesne crkve ne isključuje zajedništvo s drugim mjesnim crkvama. Dapače, Kristova nazočnost, koja čini svaku mjesnu crkvu slobodnom i neovisnom, stavlja ih u odnos jednih s drugima (Volf, 1998:154). Tako mjesna crkva može iz vlastite potrebe i Kristova naloga zajedništva dio svog autoriteta prenijeti na, od Boga izabrano i od ljudi potvrđeno, vodstvo više mjesnih crkava okupljenih radi zajedništva u ostvarenju zajedničkog poslanja.

Uloga Duha Svetoga u ostvarivanju i očuvanju jedinstva kršćana

Prema učenju apostola Pavla uskrsnuli Krist živi u kršćanima po Duhu Svetomu koji prebiva u njima (vidi Rim 8,10-11); jednako tako kršćani žive u Kristu i u zajedništvu jedan s drugim po Duhu Svetomu (1 Kor 12,12). Isti je Duh nazočan u svakoj osobi i veže ih jedne s drugima. Duh Sveti je osnovna veza jedinstva kršćana, on otvara sve kršćane ostalim kršćanima i povezuje ih u jednu crkvu. Ono što ujedinjava crkvu stoga je pronađeno u pluralnosti njezinih članova, jedinstvo crkve zahtijeva prisutnost Duha Svetoga kao osobe (usp. Volf, 1998:154-158).

Crkva je jedna: ona je “crkva Božja”, “crkva Kristova”. Apostol Pavao je napisao efeškoj crkvi:

“Nastojte sačuvati jedinstvo Duha, povezani mirom. Jedno tijelo i jedan Duh, kao što ste svojim pozivom pozvani samo k jednoj nadi; jedan Gospodin, jedna vjera i jedno krštenje; jedan Bog i Otac sviju, koji je nad svima, koji djeluje po svima i u svima stanuje” (Ef 4,3-6).

Ovaj novozavjetni tekst uvelike određuje učenje i djelovanje pentekostnih crkava. Izričaj “jedno tijelo” odnosi se na crkvu. Apostol Pavao ga objašnjava:

“Kao što je, naime, tijelo jedno, iako ima mnogo udova, i svi udovi tijela, iako su mnogi, tvore jedno tijelo, tako je i Krist: uistinu, mi smo svi – bilo Židovi bilo Grci, bilo robovi bilo slobodnjaci – kršteni jednim Duhom u jedno tijelo. I svi smo napojeni jednim Duhom” (1 Kor 12,12-13).

Jedinstvo kršćana je dar Božji koji u Kristovim učenicima ostvaruje Duh Sveti, a omogućeno je po Kristovom otkupljujućem djelu na križu (Weber, 2003). Jedinstvo među Kristovim učenicima koje ostvaruje Duh Božji nije isto jedinstvu

mjesne crkve u cijelom svijetu mogu biti nazvane “crkvom” jedino u izvedenom smislu, ali ne i u doslovnom teološkom smislu riječi.

crkava koje nastoje ostvariti među crkvama pripadnici tih crkava.⁸ Jedinstvo je odraz Božjeg bića. Trojedini Bog je potpuno jedan. U Isusu Kristu Riječ je postala tijelom a on je zadržao savršeno jedinstvo s Ocem do kraja kroz svoju poslušnost, po kojoj je primjer učenicima. Kao što je Isus živio u savršenom duhovnom, voljnom jedinstvu, i učenici su pozvani živjeti u duhovnom i voljnom jedinstvu jedni s drugima. U molitvi je Isus tražio Oca da se ostvari jedinstvo među učenicima i među onima koji će na njihovu riječ povjerovati u njega (Iv 17,11.17-24). Ta molitva obuhvaća sve Isusove učenike, u svako doba. Ova molitva ukazuje da dubina jedinstva nema granica, jer primjer joj je odnos između Oca i Sina. Na isti način kao što je Otac jedno sa Sinom i Sin s Ocem, i nema ništa što bi ih razdvajalo, tako i učenici mogu biti jedno po Isusu Kristu. To jedinstvo postoji u stvarnosti kao znak za svijet i ljude koji traže istinu (Iv 17,21c.23b) i nije nedostižan ideal.

Isus je znao da moli za grešne ljude. No po djelu spasenja mogućnost za stvarno jedinstvo pojavila se za sve one koji traže najdublje jedinstvo s Ocem. Zajedništvo sa živim Bogom formira jedinstvo i sveze ljubavi po Kristu i Duhu Svetome. Odnos Sina prema Ocu karakterizira bezuvjetno povjerenje, neograničena ljubav i poslušnost te spremnost na svakovrsnu žrtvu. To je put za svakog kršćanina i nasljedovatelja Isusa Krista u svako doba (Dj 2,41.46; 4,32).

Jedinstvo kršćana ne odražava pripadnost ekumenskom ili kojem drugom pokretu koji teškom mukom radi na organizacijskom ujedinjavanju crkava i kršćanskih organizacija. Jedinstvo nije ni diplomacija ni manifestacija godišnje molitve za jedinstvo kršćana. Jedinstvo je pitanje srca i onoga tko u njemu prebiva.

Jedinstvo učenika Kristovih proizlazi iz Božjeg bića. Ostvaruje ga Duh Sveti. To je jedinstvo Duha Svetoga. Ne smijemo to nikad zaboraviti. Nitko, ni pojedinac, ni zajednica nema spoznaju ili znanje koje bi bilo dovoljno široko, visoko i duboko da obuhvati vječnu volju Božju. Ljudske teorije, promišljanja i dokumenti o jedinstvu kršćana proizašli iz njih često krše Božju volju i suprotstavljaju se učenju Biblije - isključuju neke od onih koje je Bog dao kao braću i sestre, a uključuju one za koje Biblija izričito kaže da neće ući u kraljevstvo Božje - i najčešće su ozbiljna zapreka jedinstvu Duha Svetoga.

Jedinstvo crkve ne zahtijeva niti podrazumijeva uniformnost prakse i potpune jednodušnosti u nauci (Hammond, 1994:182). Od samih početaka crkva se očitovala u mnogim mjesnim crkvama (u Jeruzalemu, Antiohiji, Efezu, Korintu,

⁸ Stoga pentekostalci jasno odvajaju govor o jedinstvu kršćana i govor o ekumenizmu. Sva načela jedinstva kršćana nalaze se u Bibliji i ostvaruje ih Duh Sveti u i među učenicima Kristovim. Temeljna pak načela ekumenizma određuju pojedine denominacije (uključujući Katoličku crkvu). Ta načela, većinom tek djelomice utemeljena na Riječi Božjoj, uvelike odražavaju tradiciju i specifična učenja denominacije.

itd.) s različitim načinima bogoštovlja i organizacijskim strukturama⁹, pa čak i s različitim učenjima. Crkva nije bila jedinstvena po oblicima bogoštovlja i načinu uprave, već po tome što je sastavljena od svih onih koji istinski ljube Gospodina (Hammond, 1994:182).

Izazov kršćana danas je življenje u jedinstvu bez zahtijevanja da bogoštovlje, strukture i teologija budu više uniformne od novozavjetnih crkava. Naravno, evanđeoski kršćani smatraju da temeljem Novoga zavjeta jednu crkvu čine samo oni kršćani koji su od Boga pozvani i nanovorođeni, koji su napojeni jednim Duhom jedno u tome Duhu, povezani mirom; koji vjeruju u Gospodina Isusa Krista; koji su kršteni na osnovi svoje vjere; nad kojima je Bog Otac, koji djeluje po njima i koji u njima stanuje (usp. Ef 4,3-6; 1 Kor 12,12-13).

Crkva je, unatoč podijeljenosti na različite crkve i denominacije¹⁰, jedna, jer je ujedinjena s Kristom usprkos nemogućnosti izvanjskog jedinstva zemaljske uprave. Crkva ima iskustvenu, socijalnu dimenziju i stoga treba izražavati duhovno jedinstvo svagdanjim prepoznavanjem svake zajednice vjernika (*ekklesia*) kao dijela jedne crkve Isusa Krista. To podrazumijeva otvorenost i međusobnu složenost vjernika u svim zajednicama i denominacijama, te uključuje nastojanja oko vidljivoga jedinstva crkava. Jedinstvo je moguće kada prestanemo smatrati svoju crkvu ili denominaciju trsom, a sve ostale crkve ili denominacije tek mladricama na tome trsu (Omanson, 1999). Crkva je jedna kada je Isus trs, a denominacije i zajednice mladice na tome trsu, koji im posreduje život, dinamičnost i plodnost (Williams, 1966:23).

Zajedništvo kršćana

Vjernicima s pentekostnim iskustvom izuzetno je važno zajedništvo utemeljeno na Riječi Božjoj i prožeto vršenjem Božje volje. Zajedništvo stvaraju Bog i kršćani: Bog objavljuje svoju volju, a kršćani je vrše. Bog spaja kršćane zajedno radi ostvarenja njegova nauma. Stoga postoje različita zajedništva. Svako zajedništvo kršćana međusobno mora proizlaziti iz zajedništva pojedinog vjernika s Bogom.

⁹ Na pitanje koja je crkvena struktura biblijski ispravna, većina pentekostalaca će odgovoriti: Ona koja vrši riječ Božju i ostvaruje volju Božju u konkretnom vremenu i prostoru (Jak 1,22). Kršćani, smatraju pentekostalci, ne smiju postati branitelji i održavatelji svojih tradicija i struktura, već vršitelji volje Božje u svim područjima življenja i djelovanja.

¹⁰ Prema *World Christian Encyclopedia* (1982.) početkom dvadesetoga stoljeća zabilježeno je oko tisuću i devetsto crkvenih denominacija, a potkraj stoljeća, procjenjuje se, ima ih dvadeset i dvije tisuće (Omanson). U "Annual Statistical Table on Global Mission: 2000" David B. Barrett i Todd M. Johnson navode da je 2000-te godine sveukupno bilo na svijetu 33800 različitih i organizacijski odvojenih denominacija. 1990. je na svijetu bilo više od jedanaest tisuća pentekostnih denominacija koje su predstavljale 193 milijuna klasičnih pentekostalaca.

Što je prisnije, stvarno a ne deklarativno, zajedništvo vjernika s Bogom po Duhu Svetome, to je prisnije zajedništvo između vjernika koji življenjem i djelovanjem ostvaruju Božju volju zbog koje imaju zajedništvo. Svako zajedništvo treba biti na slavu Božju i vidljivi znak duhovnog jedinstva kršćana i Crkve.

Zajedništvo je sveza zajedničke svrhe i pobožnosti koja veže kršćane zajedno jedne s drugima i s Kristom. Apostol Pavao koristio je riječ *zajedništvo* (*koinonia*) kako bi opisao odnos vjernika s uskrslim Gospodinom i dobrobiti spasenja koje dolazi po njemu.

Novi zavjet ističe različita zajedništva kršćana. Zajedništvo s Ocem, Isusom Kristom i Duhom Svetim ostvaruje se vjerom i poslušnošću riječi Božjoj (1 Kor 1,9; 1 Iv 1,3). Duh Sveti je najvažnija veza jedinstva u životu crkve (Fil 2,1-4; 2 Kor 13,13).

Za zajedništvo vjere i vjernika (Flm 1,6) preduvjet je zajedništvo s Bogom: Ocem, Isusom Kristom i Duhom Svetim. Apostol Ivan kaže:

“Što bijaše od početka, što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrimo i ruke naše opipaše o Riječi, Životu - da, Život se očitova, i vidjeli smo i svjedočimo, i navješćujemo vam Život vječni, koji bijaše kod Oca i očitova se nama - što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama. A naše je zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom” (1 Iv 1,3-4).

Temelj zajedništva kršćana je spoznaja Riječi, doživljaj Života (“vidjeli i čuli”) i zajedništvo s Ocem i Isusom Kristom. Bez ove spoznaje Riječi, doživljaja Života i zajedništva s Bogom ne možemo govoriti o jedinstvu i zajedništvu kršćana. Ljudi se mogu nazivati vjericima, mogu se slagati s vjerovanjem crkve kojoj pripadaju, mogu biti podložni autoritetu crkve, mogu primati ispravno podijeljene sakramente i tvrditi da imaju zajedništvo s Bogom, ali što ako hode u tami, lažu i ne čine istinu?

“Reknemo li da imamo zajedništvo s njim, a u tami hodimo, lažemo i ne činimo istine. Ako u svjetlosti hodimo, kao što je on u svjetlosti, imamo zajedništvo jedni s drugima i krv Isusa, Sina njegova, čisti nas od svakoga grijeha” (1 Iv 1,6-7).

Za većinu evanđeoskih kršćana, pa i za pentekostalce, nepremostiva je prepreka moliti za jedinstvo s pojedinom crkvom koja jednakopravno u svome članstvu okuplja one osobe za koje Biblija izrijeком tvrdi da neće ući u kraljevstvo Božje (Mt 7,21). Apostol Pavao je ustvrdio:

“Ili zar ne znate da nepravednici neće baštiniti kraljevstva Božjega? Ne varajte se! Ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni mekoputnici, ni muško-ložnici, ni kradljivci, ni lakomci, ni pijanice, ni psovači, ni razbojnici neće baštiniti kraljevstva Božjega” (1 Kor 6,9-10).

Temeljno je pitanje koje s pravom postavljaju konzervativni pentekostanci svojoj ekumenski usmjerenoj braći: kakvo jedinstvo i zajedništvo mogu graditi obraćeni kršćani koji imaju zajedništvo s Bogom s osobama u bilo kojoj crkvi za koje Biblija tvrdi da “neće baštiniti kraljevstva Božjega”? Jedinstvo – čega? Zajedništvo – u čemu?

Poticaj na zajedništvo u naviještanju evanđelja (Gal 2,9; Fil 1,27) nije samo dobrohotan osjećaj, već poziv na partnerstvo u zajedničkom zadatku s jednim ciljem: navijestiti evanđelje Isusa Krista svakoj osobi koja nema osobni odnos i zajedništvo s Bogom. To je i svrha Isusove molitve za jedinstvo onih koji vjeruju u njega (Iv 17,23). To podrazumijeva evangelizaciju svih osoba koje osobno ne poznaju Isusa Krista i nemaju odnos s njim, bili oni nekršćani ili tradicionalni kršćani koji se načelno slažu s dogmama svoje crkve, ali svoj život temelje na potpuno svjetovnim načelima.¹¹

Uz ova temeljna, Biblija navodi i upućuje na niz drugih zajedništava kršćana, od kojih izdvajamo: zajedništvo u Gospodnjoj večeri (1 Kor 11,23-32), zajedništvo u slavi Gospodnjoj (1 Pt 5,1), zajedništvo u Kristovim patnjama (Fil 3,10; Kol 1,24; Heb 10,33, 1 Pt 4,13), zajedništvo utjehe u Kristu (2 Kor 1,7), zajedništvo u materijalnom blagoslovu (Rim 15,26-27; 2 Kor 8,4; 9,13; 1 Tim 6,18; Dj 2,42; 4,32), zajedništvo u žrtvovanju (1 Kor 10,18; Rim 15,26), zajedništvo u jelu i blagovanju (Dj 2,46-47), zajedništvo u služenju (2 Kor 8,3-4; 9,13) i zajedništvo u odnosima i prijateljstvima (2 Kor 6,14).

Tomu možemo nadodati brojna druga zajedništva, posebice u misiji, obrazovanju i različitim društvenim projektima. Vrijedno je napomenuti da je jedinstvo kršćana trajno, i što više ljubimo Boga to više ljubimo njegovu djecu i svoju braću. Jedinstvo daje Bog i ostvaruje samo među onima koji ga ljube i koji se po Kristovoj krvi čiste od grijeha. Kršćani pak trebaju prepoznavati i čuvati jedinstvo.

Pentekostni vjernici i crkve vole zajedništvo i često formiraju različita partnerstva s drugim kršćanima i crkvama. U potpunosti su predani nevidljivom jedinstvu koje postoji između vjernika po Duhu Svetome. Mjesne crkve nastoje izbjeći zajedništva i partnerstva koja bi od njih zahtijevala da se odreknu vlastite autonomije i autoriteta.

Dijalog pentekostalaca s Katoličkom crkvom

Odnos pentekostalaca prema ekumenizmu vrlo je slojevit i različit u pojedinim dijelovima svijeta, pa i u Hrvatskoj. Kako su sve mjesne pentekostne crkve samostalne u donošenju odluka u svim pitanjima vjere i življenja, tako i svaka mjesna

¹¹ Ekumenski je pokret najveća zapreka učinkovitoj evangelizaciji, smatraju konzervativni pentekostanci, jer podrazumijeva da su svi članovi crkava obraćeni ljudi koje ne treba evangelizirati.

crkva, iako udružena u denominaciju, ima svoj samostalan stav u pitanju ekumenizma. Ova samostalnost došla je do izražaja u dijalogu između pentekostalaca i Katoličke crkve. Status pentekostnih predstavnika u dijalogu bio je specifičan. Kako pentekostanci nemaju jedno predstavničko međunarodno tijelo, pojedini su pentekostni sudionici u dijalogu predstavljali svoju lokalnu zajednicu ili denominaciju, dok su drugi s dopuštanjem zajednice govorili u svoje ime.

Važno je napomenuti da je prije početka dijaloga između pentekostalaca i Katoličke crkve bilo dogovoreno da se dijalog neće usredotočiti na probleme organizacijskog jedinstva, već samo na pitanja koja se tiču jedinstva u molitvi i zajedničkog svjedočenja. Namjera je bila obrazložiti duhovne i teološke dimenzije punine života u Duhu Svetomu, i razvijanje međusobnog razumijevanja i poštovanja (Gomez, 2001).

Dijalog između pentekostalaca i Rimokatoličke crkve, započeo 1972. godine, odvijao se u nekoliko etapa.¹² U prvoj etapi (*First Quinquennium*) održanoj 1972-1976. u dijalogu su sudjelovali uz predstavnike klasičnih pentekostalaca i predstavnici karizmatičkog pokreta iz protestantskih i anglikanskih crkava. U ovoj etapi dijalog je vođen o svetopisamskoj osnovi za puninu života u Duhu Svetomu, odnosu krštenja u Duhu Svetomu za kršćansku inicijaciju, o ulozi darova Duha u mističnoj tradiciji, o karizmatičkim dimenzijama i strukturama sakramentalnog i eklezijalnog života, o molitvi, slavljenju, svjedočenju i evangelizaciji (Sandidge, 1995; Gómez, 2001).

U drugoj etapi (*Second Quinquennium*) dijaloga (1977-1982)¹³ raspravljalo se o ključnim temama, poput: govorenje u jezicima, vjera i iskustvo, tumačenje Svetog pisma, odnos između Svetog pisma, tradicije i crkvenog učiteljstva, ozdravljanje bolesnih, crkva kao zajedništvo, uloga Marije te službe u crkvi (Sandidge, 1985; Gómez, 2001). Zbog niza povijesnih događaja te, posebice, zbog objavljivanja izvještaja o mariološkom karakteru pentekostalaca, pitanja koje je još uvijek izvor podjela (Gómez, 2001), dijalog je zapao u krizu te je dogovorena stanica radi utvrđivanja učinkovitosti dijaloga (Sandidge, 1985).

Ponovno je uspostavljen kontakt 1984. te je dogovoreno da će se nastaviti dijalog sljedećih pet godina. Treća etapa dijaloga (1984-1989) vodila se na temu zajedništva svetih. Održane su četiri tematske rasprave: Zajedništvo svetih

¹² Prvi kontakt između pentekostalaca i Rima uspostavio je američki pentekostni propovjednik i pastor David J. du Plessis za vrijeme posjeta Rimu 1961. godine. Službenom dijalogu prethodila su tri pripremna sastanka (rujna 1970, lipnja 1971 i listopada 1971).

¹³ U dijalog su, za razliku od prve etape u kojoj su sudjelovali predstavnici karizmatičkih zajednica iz protestantskih i Anglikanske crkve, bili uključeni samo predstavnici klasičnog pentekostnog pokreta. Kako bi uključili što više predstavnika pentekostnih denominacija David du Plessis, pentekostni predsjedatelj dijaloga, predložio je veći broj "promatrača" koji su pratili rasprave ali u njima nisu sudjelovali.

(1985); Duh Sveti i novozavjetna vizija *koinonije* (1986); *Koinonia*, crkva i sakrament (1987); *Koinonia* i krštenje (1988). Tijekom 1989. priređen je završni dokument: "Perspectives on *Koinonia*: The Reports from the Third Quinquennium of Dialogue between the Pontifical Council for Promoting Christian Unity and some Classical Pentecostal Churches and Leaders" [1985-1989].¹⁴ U trećoj etapi dijaloga sudjelovali su pentekostni teolozi, pastori i denominacijski vođe (v. Sandidge, 1985).

Četvrta etapa dijaloga (1990-1997) bila je, na osnovi postignutih rezultata u trećoj etapi, usredotočena na misiju i evangelizaciju Crkve. Raspravljalo se o biblijskim i teološkim temeljima evangelizacije, o odnosima evangelizacije, kulture i društvene pravde te o prozelitizmu i mogućnosti zajedničkog svjedočenja. Usvojen je završni dokument *Evangelization, Proselytism and Common Witness*¹⁵ u kojemu su naznačena zajednička područja djelovanja i formulirani prijedlozi za vrednovanje u lokalnim crkvama, imajući u vidu postizanje zajedničkog svjedočanstva i izbjegavanje prozelitizma. Dokument naglašava činjenicu da misijski mandat ne može biti postignut bez uvažavanja ekumenskog imperativa (Gómez, 2001). Ne može se poreći, ističe Gomez, da se nečija tradicija odražava u evangelizaciji, a ako misionari ne prepoznaju druge kao kršćane i niječu a priori vrijednost vjerskog iskustva različitog od vlastitoga, njihovo naviještanje može biti shvaćeno kao prozelitizam. U skladu s time papa Ivan Pavao II. je istaknuo: "Potrebno je jasno razlikovati između kršćanskih zajednica (uključujući pentekostalce) s kojima je moguće uspostaviti ekumenske odnose i sekti, kultova i drugih pseudoreligijskih pokreta".¹⁶

Peta etapa dijaloga (1998-2003) održana je na temu: Krštenje u Duhu Svetomu i kršćanska inicijacija: Biblijska i patristička perspektiva. Rasprava je usredotočena na nekoliko podtema: Proces postajanja kršćaninom; Vjera i kršćanska inicijacija: Biblijska i patristička perspektiva; Obraćanje i kršćanska inicijacija: Biblijska i patristička perspektiva; Kršćansko iskustvo u zajednici: Biblijska i patristička per-

¹⁴ U trećoj etapi dijaloga sudjelovala su dvojica pentekostnih teologa iz Hrvatske. Peter Kuzmić sudjelovao je u raspravi o zasjedništvu svetih 1985., a Miroslav Volf je sudjelovao u raspravama 1985., 1986., 1988., 1989. godine te je sudjelovao u pisanju nacрта i konačnog izvješća pod nazivom *Perspectives on Koinonia* (v. Appendix, *Perspectives on Koinonia*).

¹⁵ Dokument *Evangelization, Proselytism and Common Witness, The Report from the Fourth Phase of International Dialogue [1990-1997] between the Roman Catholic Church and some Classical Pentecostal Churches and Leaders* objavljen je u *Information Service* 97 (1998/I-II), str. 38-56 te u: *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Volume 21, No. 1, Spring 1999. str. 11-51. U dijalogu je 1990, 1991, 1992, 1993, 1994 neslužbeno u ime Evanđeoske pentekostne crkve u Hrvatskoj sudjelovao dr. Miroslav Volf (v. Appendix I u *Evangelization, Proselytism and Common Witness*).

¹⁶ Post-Synodal Apostolic Exhortation *Ecclesia in America*, n. 49.

spektiva; Formiranje kršćanina i učenje: Biblijska i patristička perspektiva.

Važno je napomenuti da se o sudjelovanju pentekostnih crkava u ekumeniskom pokretu raspravljalo u najbrojnijoj pentekostnoj skupini denominacija World Assemblies of God Fellowship (Svjetsko zajedništvo Skupština Božjih) i na Pentecostal World Conference (Svjetska pentekostna konferencija) koja okuplja većinu pentekostnih denominacija. U tim se raspravama nastojalo obeshrabriti pentekostne ekumeniste i pronaći načine za zaustavljanje dijaloga s Katoličkom crkvom (Robeck, 2004:328).¹⁷

Ekumenizam i pentekostne crkve u Hrvatskoj

Stav pentekostalaca u Hrvatskoj o ekumenizmu vrlo je slojevit. Evanđeoska pentekostna crkva i Crkva Božja službeno su članice Konferencije europskih crkava, najznačajnijeg europskog ekumenskog tijela koje okuplja pravoslavne i protestantske crkve. Sudjeluju i u Ekumenskom koordinacijskom odboru crkava u Hrvatskoj.

No kako je svaka mjesna crkva samostalna, odnos prema ekumenskom pokretu varira od crkve do crkve, između dvije krajnosti: od straha i isključivosti do oduševljenog prihvaćanja ekumenizma, bez obzira na brojne kompromise i relativiziranje biblijskih istina. Potkraj dvadesetog stoljeća grupirale su se tri skupine crkava u pentekostnom pokretu u Hrvatskoj.

Manja skupina humanistički orijentiranih pentekostnih vođa i zajednica razvija dijalog s Katoličkom crkvom, s kojom održava povremena zajednička bogoslužja i molitve za jedinstvo kršćana.

Veća skupina konzervativnih vođa i zajednica čvrsto vjeruje da je potrebno sačuvati i iskazivati jedinstvo Kristove crkve na načelima Riječi Božje, pri čemu duboko sumnjaju da ekumenski pokret ima biblijske temelje za jedinstvo crkve. Smatraju da suvremeni ekumenski pokret ima previše elemenata sekularnog humanizma i sinkretizma, posebice kad se ekumenizmu često pridodaje interreligijski dijalog.¹⁸ Vjeruju u duhovno jedinstvo kršćana, nastoje ga očuvati i ostvariti u zajedništvu sa svim obraćenim kršćanima i evanđeoskim denominacijama te usredotočeni na zajedničke ciljeve, poput evangelizacije, osnivanja i rasta crkava.

¹⁷ Na sastanku World Assemblies of God Fellowshipa izvršen je pritisak na pastora Davida Yonggy Choa i Yoido Full Gospel Church iz Južne Koreje (oko 750.000 vjernika) da prekinu ekumenske veze s Korejskim vijećem crkava (Korean Council of Churches) i da ne razvijaju veze sa Svjetskim vijećem crkava (World Council of Churches) započetim 2000. godine (Robeck, 2004:328).

¹⁸ Konzervativni pentekostanci u Hrvatskoj protiv se ekumenizmu kakvog ga promovira Katolička crkva, smatrajući da su ekumenska načela u osnovi biblijskim rječnikom umotana svjetovna načela. Suvremeni ekumenizam Katoličke crkve je u osnovi sinkretizam, a ekumenizam i međureligijski dijalog često se isprepliću.

Treća skupina vođa i zajednica smatra da je ekumenizam i interreligijski dijalog sredstvo ujedinjavanja crkava i religija u jednu religijsku skupinu iz koje će izaći Antikrist. Stoga ne samo da ne prihvaćaju ekumenske ideje, već se otvoreno bore svim duhovnim sredstvima protiv njih i onih koji ih promiču.

Suradnja pentekostalaca s ostalim kršćanskim crkvama

Potaknute biblijskim nalogom bezuvjetne ljubavi prema bližnjima pentekostne crkve nastoje tu ljubav praktično pokazati svim ljudima, bez obzira na njihovo nacionalno ili religijsko opredjeljenje. Većina pentekostnih crkava surađuje i spremna je i dalje surađivati s pojedinim vjerskim zajednicama u pitanjima općeg društvenog značaja i rješavanja društvenih problema ako se pri tome mogu primijeniti načela i rješenja Svetog pisma. Osnova za dijalog i suradnju među kršćanima je prihvaćanje učenja Svetog pisma te osobno obraćenje Bogu i življenje po biblijskim načelima.

Evandeoska pentekostna crkva, kao najveća pentekostna denominacija u Hrvatskoj, djelatno surađuje s evandeoski usmjerenim i biblijski utemeljenim crkvama i denominacijama te je otvorena za kršćanski dijalog. U suradnji s drugim evandeoskim denominacijama suosnivač je Protestantsko-evandeoskog vijeća¹⁹ koje okuplja većinu crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj. Članica je organizacija World Evangelical Alliance²⁰, European Evangelical Alliance²¹, Pentecostal European Conference.²²

¹⁹ Protestantsko evandeosko vijeće (PEV) je, kao evandeoska alijansa u Hrvatskoj, aktivna članica Europske evandeoske alijanse (European Evangelical Alliance) i WEA. Članice PEV-a su Evandeoska pentekostna crkva, Savez baptističkih crkava, Crkva Božja i Kristove crkve.

²⁰ World Evangelical Alliance (Svjetska evandeoska alijansa) je globalna mreža evandeoskih crkava i međunarodnih organizacija koje su udružene u evandeoskoj alijansi u sto dvadeset jednoj državi i predstavljaju više od tristo trideset pet milijuna kršćana. Većina se nacionalnih evandeoskih alijansi u zajedničkom djelovanju usredotočila na četiri područja: promicanje jedinstva evandeoskih kršćana, ohrabrenje i poticaj u molitvi, misiju i evangelizaciju, te na borbu za slobodu ispovijesti vjere.

²¹ European Evangelical Alliance (Europska evandeoska alijansa, EEA), okuplja nacionalne evandeoske alijanse i brojne europske misijske i paracrkvne organizacije. Djeluje od 1951. kao regionalna alijansa Svjetske evandeoske alijanse (World Evangelical Alliance - WEA) utemeljene 1846. u Londonu. EEA služi kao okupljalište i platforma za zajedničke aktivnosti evandeoskih kršćana u Europi.

²² Pentecostal European Fellowship (Europsko pentekostno zajedništvo) je zajedništvo europskih pentekostnih crkava i organizacija koje je organizirano nakon pentekostnog probuđenja početkom dvadesetog stoljeća. U PEF-u sudjeluju sljedeće organizacije: Pentecostal European Conference (PEC), European Pentecostal Relief Organization (EPRO), Pentecostal European Mission (PEM), European Pentecostal Theological Association (EPTA), European Pentecostal Press Agency (EPPA), Alpha & Omega Television Ministry.

Zaključak

Pentekostne crkve u Hrvatskoj samostalne su mjesne crkve koje prema biblijskom učenju imaju puninu crkvenosti i u potpunosti su odgovorne za svoje življenje i djelovanje koje im povjerava i u kojem ih vodi Gospodin Isus Krist. Crkva su skupljeni posvećenici u Kristu Isusu, pozvani i sveti, svi oni koji na bilo kojemu mjestu prizivlju ime Isusa Krista (usp. 1 Kor 1,2). U svakoj zajednici koja se skuplja u Kristovo ime da bi ispovijedala i proslavljala Isusa Krista kao Spasitelja i Gospodina, Krist je nazočan po Duhu Svetome.

Zajedništvo sa živim Bogom formira jedinstvo i sveze ljubavi po Kristu i Duhu Svetome. Odnos Sina prema Ocu karakterizira bezuvjetno povjerenje, neograničena ljubav i poslušnost te spremnost na svakovrsnu žrtvu. To je put za svakog kršćanina i nasljedovatelja Isusa Krista u svako doba (Dj 2,41.46; 4,32).

Jedinstvo učenika Kristovih je pitanje njihova srca i onoga tko u njemu prebiva. Jedinstvo proizlazi iz Božjeg bića, a ostvaruje ga Duh Sveti. To je jedinstvo Duha Svetoga.

Pentekostalci smatraju da jedinstvo crkve ne zahtijeva niti podrazumijeva uniformnost prakse i potpunu jednodušnost u nauci. Izazov kršćana danas je življenje u jedinstvu bez zahtijevanja da bogoštovlje, strukture i teologija budu više uniformne od novozavjetnih crkava. Naravno, pentekostalci smatraju da temeljem Novoga zavjeta jednu crkvu čine samo oni kršćani koji su od Boga pozvani i nanovorođeni, koji su napojeni jednim Duhom, jedno u tome Duhu, povezani mirom; koji vjeruju u Gospodina Isusa Krista; koji su kršteni na osnovi svoje vjere; nad kojima je Bog Otac, koji djeluje po njima i koji u njima stanuje (usp. Ef 4,3-6; 1 Kor 12,12-13).

Iako se dijalog pentekostalaca s Katoličkom crkvom na svjetskoj razini odvija od 1972. godine, a i domaći ekumenski susreti i okupljanja započeli su gotovo u isto vrijeme predvođeni manjom skupinom humanistički orijentiranih pentekostnih vođa i zajednica, većina konzervativnih pentekostalaca ne podržava ekumenizam, kako u svjetskom pentekostnom pokretu tako i u Hrvatskoj. Smatraju da ekumenski pokret ima previše elemenata sekularnog humanizma i sinkretizma, posebice kad je u pitanju interreligijski dijalog. Vjeruju u duhovno jedinstvo kršćana, nastoje ga očuvati i ostvariti u zajedništvu sa svim obraćenim kršćanima i evanđeoskim denominacijama te su usredotočeni na zajedničke ciljeve, poput evangelizacije, osnivanja i rasta crkava.

Literatura

Barrett, David B. i Todd M. Johnson (2000) "Annual Statistical Table on Global Mission: 2000", *International Bulletin of Missionary Research* 1 (January 2000), vol. 24, str. 24-26.

- Evangelization, Proselytism and Common Witness, The Report from the Fourth Phase of International Dialogue [1990-1997] between the Roman Catholic Church and some Classical Pentecostal Churches and Leaders, *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Vol. 21, No. 1, Spring 1999.
- Gómez, Juan Utma (2001) Dialogue with Pentecostals, *L'Osservatore Romano, Weekly Edition in English*, 28 March 2001, str. 10, <<http://www.ewtn.com/library/curia/pccupent.htm>>, posjet 14. veljače 2008.
- Hammond, T. C. (1994) *Uvod u teologiju*, Osijek, Izvori.
- Jambrek, Stanko (1997) Evangelism and Proselytism in Croatia, *Religion in Eastern Europe*, XVII, 5, 1997. str. 21-32.
- Jambrek, Stanko (2002) Pentekostni pokret: razvoj i teološke karakteristike, *Zaprešički godišnjak 2001- 2002*, Zaprešić, str. 456-471.
- Jambrek, Stanko (2003) *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*, Zagreb, Bogoslovni institut.
- Jambrek, Stanko (2007) Pentekostni pokret u Hrvatskoj 1907-2007, *Kairos* 2/2007, str. 235-260.
- Jambrek, Stanko (2007) *Leksikon evanđeoskoga kršćanstva*, Zagreb, Bogoslovni institut, Prometej.
- MacKenzie, Peter (1997) Evanđeoski pokret i katoličanstvo, u: Stanko Jambrek (ur.) *Evanđeoski pokret: Zbornik radova sa znanstvenog skupa Protestant-sko-evanđeoskog vijeća povodom 150. obljetnice evanđeoske alijanse*, Zagreb, Protestantsko-evanđeosko vijeće.
- Omanson, Roger L. (1999) The Church, *Evangelical Dictionary of Theology*, Grand Rapids, Baker Book House, Paternoster Press.
- “Perspectives on Koinonia: The Reports from the Third Quinquennium of Dialogue between the Pontifical Council for Promoting Christian Unity and some Classical Pentecostal Churches and Leaders” [1985-1989]. *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Vol. 12, No. 2, Fall 1990.
- Robeck, Cecil M. (2004) Pentecostals and Christian Unity: Facing the Challenge, *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, Vol. 26, No. 2, Fall 2004.
- Sandidge, Jerry L. (1985) Roman Catholic/Pentecostal Dialogue: A Contribution to Christian Unity, *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 7:1, Spring 1985.
- Sandidge, Jerry L. (1996) Dialogue, Roman Catholic and Classical Pentecostal, *Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*, Grand Rapids, Zondervan Publishing House.

Turner, William, *The Ideal: The Biblical Pattern of Unity*, *Cyberjournal for pentecostal-charismatic research*, <http://www.pctii.org/cyberj/cyberj14>, posjet 17. siječnja 2008.

Volf, Miroslav (1998) *After Our Likeness: The Church as the Image of the Trinity*. Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Company.

Weber, Timothy P. (2003) *Ecumenism*, *Evangelical Dictionary of Theology*, Grand Rapids, Baker Academic.

Summary *Beginning with the historical development and the specific quality of the Pentecostal Movement, the first part deals with the applied biblical ecclesiology of the free churches. Then it explains the role of the Holy Spirit in the realizing and the maintaining of the unity of the Christians.*

The unity of the Christians does not require or assume uniformity of practice and complete unanimity in the teaching. The Pentecostal churches excel in the various ways of worship and organizational structures, even in the variety of teachings. The challenge for the Christians today is living in unity without demanding that the worship, structure and the theology should be more uniformed than those of the New Testament churches.

Jesus Christ lives within the Christians through the Holy Spirit dwelling in them, and the Christians live in the fellowship with one another by the Holy Spirit. While fulfilling God's will, the Holy Spirit creates different fellowships with Christ's disciples, binds them with one another and as a Church. Most Pentecostals in Croatia do not support the Ecumenical Movement because they consider it to be founded not on the biblical, but rather, on the humanistic principles. They believe in a spiritual unity of the Christians and support fellowship with all the biblically founded churches and communities.